

RICHTLIJN: HOE MEDICATIEBEGELEIDING (“MEDICATIE COUNSELLING”) BIJ OUDERE VOLWASSEN UIT TE VOEREN BIJ ZIEKENHUISONTSLAG

Disclaimer: Deze richtlijn werd ontwikkeld door een multidisciplinair experten panel (bestaande uit ziekenhuisapothekers, geriateren en verpleegkundigen) in opdracht van de Belgische Vereniging voor Gerontologie en Geriatrie (BVGG). De richtlijn beschrijft hoe medicatiebegeleiding (“medicatie counseling”) bij oudere volwassenen idealiter wordt uitgevoerd bij ziekenhuisontslag, gebaseerd op de huidige wetenschappelijke evidentie en/of consensus onder experts. Bij de implementatie van deze richtlijn dient echter rekening gehouden te worden met de lokale ziekenhuisstructuur en mogelijkheden.

Randvoorwaarden:

- Medicatie counseling moet beschouwd worden als een belangrijk onderdeel van een veelzijdige en interdisciplinaire farmaceutische interventie. Deze interventie dient minstens de volgende aspecten te omvatten: medicatie reconciliatie bij opname en ontslag, alsook een gestructureerd medicatienazicht tijdens hospitalisatie.
- Medicatie counseling kan uitgevoerd worden door verschillende zorgverleners (bv. ziekenhuisapothekers, geriateren, verpleegkundigen). Echter, iedereen moet voldoende opgeleid zijn om correct de informatie te kunnen verstrekken. Evenzeer is een actieve betrokkenheid bij de zorg van de patiënt tijdens hospitalisatie een vereiste.
- Informatie over medicatie reconciliatie en het resultaat van een gestructureerd medicatienazicht moeten worden gedocumenteerd en beschikbaar zijn voor diegene die de counseling uitvoert. Relevante informatie omtrent de attitude, ervaringen, kennis, enz. van de patiënt over zijn/haar medicatie dient ook te worden gedocumenteerd. Bijkomend moet kort na ziekenhuisopname nagegaan worden of de patiënt zelf verantwoordelijk is voor de medicatie inname dan wel of de medicatie wordt klaargezet en/of toegediend door een mantelzorger of zorgverlener.
- Bovendien mag het informeren van patiënten/mantelzorgers over hun medicatie niet uitsluitend beperkt blijven tot het moment van ziekenhuisontslag. Zij moeten gedurende hun hospitalisatie zoveel als mogelijk geïnformeerd en betrokken worden bij hun farmacotherapie. Idealiter zou de counseling sessie ten minste 24 uur vóór ontslag worden ingepland, teneinde voldoende tijd te hebben om de sessie voor te bereiden en uit te voeren.

Doelstelling:

- Het informeren van patiënten/mantelzorgers, maar ook de eerstelijns zorgverleners (huisarts, huisapotheker, thuisverpleegkundige), over de ontslagmedicatie om **goede transmurale farmaceutische zorg te verzekeren**, het **risico op geneesmiddel gerelateerde problemen te verlagen** en **therapietrouw te optimaliseren**.

Setting:

- Ziekenhuis (hospitalisatie afdeling of polikliniek)
- Oudere patiënt
- Geef voorrang aan die patiënten die zelf verantwoordelijk zijn voor hun medicatie of aan de mantelzorger die de medicatie aan de patiënt toedient. Hierbij is een belangrijke rol weggelegd

voor het multidisciplinaire team om patiënten te prioriteren waarbij medicatie counselling bij ontslag moet worden uitgevoerd.

Vorbereiding:

- Stel een **up-to-date medicatieschema** op van de ontslagmedicatie:
 - Voer medicatie reconciliatie uit:
 - Check op onbedoelde discrepanties tussen de medicatie bij opname (thuismedicatie) en de ontslagmedicatie om een correct medicatieschema te verzekeren.
 - Check op onbedoelde discrepanties tussen verschillende documenten (bv. medicatieschema, ontslagbrief, voorschriften).
 - Documenteer en werk alle onbedoelde discrepanties weg.
 - Resubstitueer alle ziekenhuismedicatie (formularium producten) terug naar de originele thuismedicatie (merkproducten die de patiënt gebruikte vóór opname), om verwarring en dubbeltherapie te vermijden.
- Het medicatieschema bij ontslag moet voor elk geneesmiddel minstens het volgende vermelden:
 - Merknaam (inclusief dosis, dosiseenheid en formulering)
 - Indicatie
 - Doseerfrequentie (per dag, per week)
 - Toedieningstijdstip (+ inname in relatie tot voeding indien belangrijk)
 - Hoeveelheid + eenheid per toediening
 - Toedieningsweg
 - Vermeld stopdatum voor geneesmiddelen met een vaste duurtijd (bv. antimicrobiële middelen, pijnmedicatie)
- **Beschrijf of duid alle medicatiewijzigingen aan** die tijdens het ziekenhuisverblijf hebben plaatsgevonden (wat is er gestopt, gestart of gewijzigd) en indien mogelijk de reden(en) voor deze wijzigingen.
 - Bijvoorbeeld, door het opstellen van een farmaceutische ontslagbrief en/of door met kleuren visueel aan te duiden wat er nieuw is en wat er gewijzigd is op het medicatieschema.
 - Noteer alle stopgezette geneesmiddelen (lijst deze niet op in het medicatieschema zelf, maar apart om verwarring te vermijden).

LOGO ZIEKENHUIS				CONTACTGEGEVENS: adres, telefoonnummer, email			
Naam patiënt:			Geboortedatum: DD/MM/JJJJ		Afdrukdatum: DD/MM/JJJJ		
	Merknaam	Indicatie	Doseerfrequentie	Toedienings-tijdstip	Hoeveelheid + eenheid per toediening	Toedieningsweg	Eventueel bijkomende opmerkingen
NIEUW	Alendronate 70 mg tablet	Osteoporose	Wekelijks: elke maandag	7u, nuchter (buiten de maaltijd)	1 tablet van 70 mg	Oraal (via de mond)	Innemen met een groot glas water en niet neerliggen gedurende 30 minuten na inname.
	Steovit D3 1000mg/800IU tablet	Osteoporose	Één keer per dag	20u	1 tablet van 1000mg/800IU	Oraal (via de mond)	
GEWIJZIGD	NovoRapid FlexPen 100 IU/mL	Diabetes	Drie keer per dag	8u – 12u – 18u	10 IU – 22 IU – 16 IU	Subcutaan	Check bloedglucosewaarde vóór toediening
ONGEWIJZIGD	Lantus SoloStar 100 IU/mL	Diabetes	Één keer per dag	20u	25 IU	Subcutaan	
	Zytiga 500 mg tablet	Prostaat-kanker	Één keer per dag	10u, nuchter (buiten de maaltijd)	2 tabletten van 500 mg	Oraal (via de mond)	
	Prednisolone 5mg	Prostaat-kanker	Twee keer per dag	8u – 18u, bij de maaltijd	1 tablet van 5 mg	Oraal (via de mond)	

GESTOPT	Asaflow 80 mg tablet						
---------	----------------------	--	--	--	--	--	--

Procedure van de counselling sessie met de patiënt en/of mantelzorger:

- Ga na in welke mate de patiënt zelf verantwoordelijk is voor de medicatie inname, dan wel of de medicatie wordt klaargezet en/of toegediend door een mantelzorger.
- Ga na welke informatie met betrekking tot de ontslagmedicatie de patiënt/mantelzorger reeds heeft gekregen en probeer te evalueren wat de patiënt/mantelzorger weet.
- Gebruik het medicatieschema als leidraad tijdens de counselling sessie met de patiënt/mantelzorger. Dit schema moet duidelijk zijn en enkel termen vermelden die de patiënt/zorgverlener begrijpt. Verduidelijk waar nodig.
- Leg alle medicatiewijzingen uit (wat is nieuw, wat is gewijzigd en wat is gestopt) en indien mogelijk de onderliggende reden(en) wanneer je inschat dat dit belangrijk is om mee te delen voor de patiënt/zorgverlener.
- Bespreek onderstaande items **voor alle nieuw gestarte geneesmiddelen** en **voor alle geneesmiddelen waarvoor bijkomende informatie aangewezen is** (bv. Hoog Risico Medicatie, geneesmiddelen die betrokken waren bij de reden van opname):
 - **Waarom?**
 - Geef informatie over de **indicatie**.
 - **Hoeveel?**
 - Geef informatie over de **doseerfrequentie** (per dag, per week), samen met de **hoeveelheid + eenheid per toediening, toedieningstijdstip -en weg**.
 - **Extra?**
 - Geef, indien nodig, **bijkomende instructies**: bv. advies over bloedbepaling (*therapeutic drug monitoring*), correcte inhalatietechniek, neusspray techniek, toediening van oogdruppels...
 - Geef informatie over de meest frequente mogelijke **bijwerkingen**
 - Hoe kunnen ze worden vermeden,
 - Hoe ze te herkennen,
 - Wat te doen indien ze optreden,
 - Wanneer is het nodig zorgverlener te contacteren
 - Geef informatie over de **geneesmiddelen-specifieke vereisten** (bv. terugbetaling via attest, uitsluitend beschikbaar in ziekenhuisapothek).
- Vermeld **stopdatum** voor geneesmiddelen met een vaste duurtijd (bv. antimicrobiële middelen, pijnmedicatie)
- Benadruk het **belang van therapietrouw** en de mogelijke gevolgen van therapie-ontrouwgedrag
 - Probeer therapietrouw te optimaliseren door mogelijke problemen te identificeren en patiënt-specifieke oplossingen voor te stellen (bv. bijkomende educatie, optimalisatie van het medicatieschema, hulpmiddelen zoals pillendoos of reminder-SMS)
- Geef aan om contact op te nemen met de huisarts of de huisapotheker om te weten wat men moet doen na een **vergeten geneesmiddel inname**.
- **Voorzie voldoende medicatievoorraad** om de periode tussen ziekenhuisontslag en bezoek aan officina-apotheek te overbruggen.
 - Informeer de patiënt/mantelzorger over voor hoeveel dagen medicatie werd meegegeven.

- Indien van toepassing, geef aan met welke thuismedicatie het eventuele formulariumproduct overeenstemt.
- Informeer de patiënt/mantelzorger welke geneesmiddelen reeds werden toegediend op dag van ontslag.
- Geef informatie over de geschikte bewaartemperatuur.
- **Vraag feedback:** controleer of de patiënt/mantelzorger het ontslag medicatieschema duidelijk en volledig vindt.
 - Is er iets dat ontbreekt volgens de patiënt/mantelzorger?
 - Heeft de patiënt/mantelzorger bijkomende vragen en/of is er iets dat nog eens moet herhaald of uitgelegd worden?
- Ga na of de patiënt/mantelzorger alles goed begrepen heeft door middel van de '**teach-back**' methode, in het bijzonder voor nieuw opgestarte medicatie.
 - Vraag de patiënt/mantelzorger om een specifieke vraag te beantwoorden met behulp van het medicatieschema (bijvoorbeeld 'Wanneer moet je geneesmiddel X innemen?'). Op die manier kunnen eventuele problemen worden opgespoord bij het lezen en interpreteren van het schema.
 - Vraag om nieuwe zelfzorgtaken, die de patiënt/mantelzorger thuis zal moeten uitvoeren, eens voor te tonen zoals het gebruik van een inhalator of het toedienen van een subcutane injectie.
 - Vraag of de patiënt/mantelzorger bijkomende schriftelijke informatie wens te krijgen (bv. brochures).

Transfer van informatie:

Wij pleiten sterk voor de implementatie van een operationeel elektronisch gezondheidsplatform waarop minstens een actueel medicatieschema toegankelijk is voor alle zorgverleners, zowel binnen als buiten het ziekenhuis. In afwachting hiervan raden wij aan:

- Maak verschillende kopieën van het medicatieschema en geef dit mee aan de patiënt/mantelzorger.
 - Leg uit dat deze kopieën moeten getoond/afgegeven worden aan alle zorgverleners die hierover geïnformeerd moeten worden (huisarts, huisapotheker, thuisverpleegkundige ...) en moedig de patiënt/mantelzorger aan om altijd een up-to-date medicatieschema bij zich te hebben. Als er iets wijzigt, moet dit op alle exemplaren worden aangepast én gedateerd.
- Documenteer het ontslag medicatieschema en alle medicatiewijzigingen inclusief de rationale daarvoor in de ontslagbrief voor de huisarts
 - Voeg een samenvatting toe van het medicatienazicht met het voorgestelde farmacotherapeutisch plan.
 - Noteer alle belangrijke op te volgen punten zoals bijvoorbeeld monitoring van bepaalde parameters (bv. bloedglucose, bloeddruk), monitoring van bijwerkingen (bv. vallen, sedatie), voorstel van tijdsframe waarbinnen herevaluatie moet gebeuren om bepaalde medicatie te stoppen.
- Documenteer in de ontslagbrief dat een counselling sessie werd uitgevoerd en eventuele opmerkingen of aanbevelingen op basis van de bevindingen tijdens de counselling sessie.
- Geef contactgegevens van het ziekenhuis door aan de patiënt/mantelzorger indien hij/zij en/of zijn/haar eerstelijns zorgverleners meer informatie wensen over het medicatieschema na ziekenhuisontslag.
- Deze informatieoverdracht naar de eerstelijns zorgverleners is essentieel om een optimale follow-up na ziekenhuisontslag te garanderen teneinde een goed en correct geneesmiddelengebruik te verzekeren.

Contact: Andreas.Capiiau@uzgent.be

Multidisciplinair experten panel: AERENS Sander (UZ Gent), BAEYENS Hilde (AZ Alma), CAPIAU Andreas (UZ Gent), DE COCK Anne-Marie (ZNA), GIELEN Evelien (UZ Leuven), GILARD Isabelle (UCL), HELLEMANS Laura (UZ Leuven), HIAS Julie (UZ Leuven), MERTENS Sarah (UZ Gent), NEEFS Jens (UZ Leuven), PEETERS Sofie (AZ Turnhout), PETROVIC Mirko (UZ Gent), QUITENS Charlotte (UZ Leuven), SENNESAEL Anne-Laure (UCL), SOMERS Annemie (UZ Gent), SPINOWINE Ann (UCL), THYS Ilse (UZ Leuven), TOURNOY Jos (UZ Leuven), VAN DE VELDE Caroline (UCL), VAN DER BRUGGEN Clémence (UCL), VAN DER LINDEN Lorenz (UZ Leuven), VAN SLYCKEN Evelien (UZ Gent), VANDER WEYDEN Liesbeth (UZ Leuven), VANMEENEN Margot (UZ Gent), VELGHE Anja (UZ Gent), VERSLUYS Karen (UZ Gent)